

Οι σκλάβοι στα δεσμά τους (απόσπασμα)

Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί διασκευασμένο απόσπασμα από το έργο «Οι σκλάβοι στα δεσμά τους», του Κωνσταντίνου Θεοτόκη, που δημοσιεύτηκε το 1922.

«Στο χέρι σου κρέμεται,» ξανάπε ο γέρος, «εσέ Ευλαλία, όλο το σπίτι, αν θέλεις εσύ γλιτώνει!... Ναι, γλιτώνει, αν θέλεις εσύ, Ευλαλία!...» «Εγώ;» είπε η κόρη φοβισμένη... Ο γέρος δεν ήξερε πώς να αρχίσει. Εκatéβασε το βλέμμα, εκοκκίνισε, έβηξε και τέλος είπε συλλογισμένος.

«Ο Αριστείδης Στεριώτης, ο γιατρός... τότε ξέρετε όλοι!» Κ' εσώπασε πάλι για κάμποση ώρα. «Ναι», ξακολούθησε έπειτα περίτρομος, «αυτός έχει τα περισσότερα χαρτιά μου στο συρτάρι του... Δεν ξέρω πώς τ' απόκτησε. Είναι πλούσιος... φτάνει μόνο... Α, Ευλαλία, μου μήνυσε σήμερα... Σε θέλει γυναίκα του!... Μπαίνει εδώ μέσα γαμπρός και μας φτιάνει τες δουλειές μας, όπως εκείνος ξέρει!...

«Ποτέ!» ανάκραξε η Ευλαλία, σταυρώνοντας τα χέρια της.

«Όπως θέλεις, Ευλαλία,» αποκρίθηκε γλυκά ο πατέρας. «Το δίκιο είναι δικό σου, Ευλαλία... Αλλά... η ανάγκη, η περίσταση... Στα σημερινά τα χάλια... δε σας φαίνεται... θα 'πρεπε να δεχτούμε!...»

Η Ευλαλία εδάκρυσε τώρα από τη στενοχώρια κι έτρεμε: «Όχι!...» είπε με σταθερή φωνή... «Όχι.»

Τώρα κ' η μητέρα άξαφνα χαμογέλασε μέσα στα δάκρυά της. Όλος εκείνος ο κόσμος, που είταν τριγύρω της, την εγέμιζε ελπίδες... Της πέρασε από το νου η ιδέα πως η κόρη της η Ευλαλία θα σφάλιζε έτσι για πάντα τη ζωή της, και σα να ονειρευόταν την είδε ομπρός της πλουσιοντυμένην, ελεύτερη, ωραία, προσκυνημένην απ' όλη τη χώρα!... Ο πλούσιος άνθρωπος, που προσφερνόταν, ήταν τέλος πάντων ένας επιστήμονας... κ' είχε τη δύναμη να βοηθήσει αληθινά το ξεπεσμένο σπίτι.

«Θα τον έπαιρνα εγώ!...» είπε με ζωηρή ελπίδα η Λουίζα. Εκείνη αδιαφορούσε για τον άνθρωπο και ήξερε μόνο πως ήταν φτωχή, πως με τα πλούτη του θα μπορούσε να ζήσει μέσα στον κόσμο που εχαιρόταν τη ζωή, χωρίς στενόχωρες ανάγκες·

«Καημένη Λουίζα...» της είπε η μάνα μ' ένα καινούριο τρυφερό δάκρυ· «την Ευλαλία θέλει!... Τώρα καταλαβαίνω, γιατί τόσον καιρό μας εκοίταζε... Δεν είχε σκοπό να γελάσει. Ω, Ευλαλία, άκουσέ με, εμέ τη μητέρα σου... μην καταφρονήσεις την τύχη σου! Σήμερα μάλιστα... Θα 'μαι ξέγνοιαστη για σένα, όταν θα κλείσω τα μάτια. Θα ξαλαφρώσεις ως κι εμάς!...»

«Ποτέ!...» αποκρίθηκε με απόφαση τώρα η Ευλαλία. Αιστάνθηκε πως είταν άνθρωπος με δικαιώματα στη ζωή, πως άλλος κανένας δεν ημπορούσε να εξουσιάζει το κορμί της, να την υποτάξει στη θέλησή του, να ζητήσει από αυτήν τη θυσία της αγάπης της! Με ποιο δικαίωμα αυτή θα επίκραине τον άντρα που την αγαπούσε;... ω, ας μην είχε γνωρίσει την αγάπη!

«Ποτέ!» ξαναφώναξε... «Δεν παίρνω εκείνον τον άνθρωπο... Δεν μπορώ.»[...]

ΕΡΩΤΗΣΗ

Κεντρικό πρόσωπο στο Κείμενο είναι η Ευλαλία. Να την χαρακτηρίσεις ως προς τη στάση που κρατάει απέναντι στο ζήτημα του γάμου (μονάδες 10). Πιστεύεις πως στην εποχή μας υπάρχουν ακόμη κοινωνικά στερεότυπα για το θέμα του γάμου (μονάδες 5); Να αναπτύξεις την απάντησή σου σε 100-150 λέξεις.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Το κεντρικό πρόσωπο της αφήγησης στο Κείμενο είναι η Ευλαλία. Είναι αντίθετη στο ζήτημα του γάμου, εφόσον δεν αγαπά τον υποψήφιο γαμπρό («Ποτέ!» ανάκραξε η Ευλαλία, σταυρώνοντας τα χέρια της). Αρχικά, φοβάται αυτό που της προτείνει ο πατέρας της, στη συνέχεια ξεδιπλώνει τη σταθερότητα και το δυναμικό χαρακτήρα της («Όχι!...» είπε με σταθερή φωνή... «Όχι.»). Παρά τη στενοχώρια της (Η Ευλαλία εδάκρυσε τώρα από τη στενοχώρια κι έτρεμε) δείχνει δυναμική και αποφασιστική, καθώς θεωρεί πως η ίδια ορίζει τον εαυτό της («Ποτέ!...» αποκρίθηκε με απόφαση τώρα η Ευλαλία. Αιστάνθηκε πως είταν άνθρωπος με δικαιώματα στη ζωή, ... να ζητήσει από αυτήν τη θυσία της αγάπης της!). Ακόμη, έχει τίμιο και ειλικρινή χαρακτήρα διότι δε θέλει να προδώσει τον άνθρωπο που πραγματικά αγαπά για τα χρήματα (Με ποιο δικαίωμα αυτή θα επίκραине τον άντρα που την αγαπούσε;... ω, ας μην είχε γνωρίσει την αγάπη!). Η Ευλαλία είναι διαφορετική από τις γυναίκες της εποχής της, για παράδειγμα η αδερφή της θα δεχόταν το γάμο, μόνο για να ξεφύγει από τη φτώχεια («Θα τον έπαιρνα εγώ!...» είπε με ζωηρή ελπίδα η Λουίζα. Εκείνη αδιαφορούσε για τον άνθρωπο ... που εχαιρόταν τη ζωή, χωρίς στενόχωρες ανάγκες·)

Ο/Η μαθητής/-τρια μπορεί να γράψει την άποψή του/της για τη σύγχρονη εποχή (να κάνει λόγο για τη βελτίωση της θέσης της γυναίκας, για τη μείωση των κοινωνικών στερεοτύπων των σχετικών με το γάμο) και να την αιτιολογήσει. Ωστόσο, μπορούν να υπάρξουν και περαιτέρω αλλαγές και βελτιώσεις στην κοινωνική θέση της γυναίκας.

Ο τέταρτος άντρας (απόσπασμα)

Το διήγημα ανήκει στον Γεώργιο Αθάνα (1893 -1987)

Η αδελφή των Κοντραίων έπεσε σε βαρύ σφάλμα. Αγάπησε με όλη την τρέλα των είκοσι δυό της χρόνων τον Κωστάκη Ντούφη και του παραδόθηκε [...]. Όταν αισθάνθηκε το σφάλμα της αξίωσε απ' τον Κωστάκη μέσα σε οχτώ μέρες να την ζητήσει απ' τ' αδέλφια της. Κι όταν είδε πως οι οχτώ μέρες πέρασαν χωρίς να κάμει έτσι, μα και πως την απόφευγε συστηματικά, τότε δε δίστασε καθόλου να τα μαρτυρήσει όλα στη μάνα της για να πάρει το ζήτημα μια λύση. Τ' αδέρφια της έγιναν έξω φρενών. Ζήτησαν να τη σκοτώσουν αμέσως. Και θα τη σκότωναν. Μα η μάνα πρόβλεψε και την έδιωξε στην αδερφή της.

«Να μην ξαναπατήσει στο σπίτι η άτιμη θα τη σφάξω ανάποδα!»

«Στο σουβλί θα την περάσω!»

«Θα την μαδήσω ζωντανή!» κάθε αδερφός κι από έναν σκληρό θάνατο της απειλούσε. Μόνον ο πιο μικρός, ο τέταρτος, δε μιλούσε, παρά, καθώς αντίκριζε την πρωτόφανη άγρια τρικυμία του σπιτιού του, έτρεμε σύγκορμος κι έκλαιγε μαζεμένος σε μια άκρη. Ήταν παιδί δεκάξι χρόνων και κανείς δεν πρόσεχε σε δαύτο, ούτε περίμενε απ' αυτό άλλη βοήθεια περισσότερη απ' τα φοβητσιάρικα δάκρυά του.

Αποφασίστηκε, ο Σωτήρης, ο μεγαλύτερος, να πιάσει τον Κωστάκη και να του απαιτήσει ορθά κοφτά σε τρεις μέρες μέσα ν' αρραβωνιάσει την προσβλημένη αδελφή τους.[...]

ΕΡΩΤΗΣΗ

Ποιες κοινωνικές αντιλήψεις που ίσχυαν σε παλαιότερη εποχή διατυπώνονται στο Κείμενο και ποια η δική σου άποψη για αυτές; Η απάντησή σου να εκτείνεται από 100 - 150 λέξεις.

Κοινωνικές αντιλήψεις που ίσχυαν σε παλαιότερη εποχή:

- η προσβολή της τιμής της οικογένειας ξεπληρώνεται με αίμα ή με γάμο («Τ' αδέρφια της έγιναν έξω φρενών. Ζήτησαν να τη σκοτώσουν αμέσως», «αξίωσε ...να την ζητήσει απ' τ' αδέλφια της»),
- η αδελφή που ατίμασε το όνομα της οικογένειας θα πληρώσει με τη ζωή της («θα τη σφάξω ανάποδα», «Στο σουβλί θα την περάσω!», «Θα την μαδήσω ζωντανή»),
- ο γαμπρός έχει υποχρέωση να παντρευτεί την κοπέλα που προσέβαλε κατ' απαίτηση των αδελφών της («να του απαιτήσει ορθά κοφτά σε τρεις μέρες μέσα ν' αρραβωνιάσει την προσβλημένη αδελφή τους»),
- η ευθύνη για την αποκατάσταση της τιμής της αδελφής βαραίνει τους άνδρες της οικογένειας που έχουν το χρέος να επιληφθούν για την κατάσταση («Αποφασίστηκε, ο Σωτήρης, ο μεγαλύτερος, να πιάσει τον Κωστάκη...»).

Το δεύτερο ερώτημα σχετίζεται με τον βαθμό πρόσληψης του κειμένου και οι μαθητές /-τριες μπορούν να διατυπώσουν τις απόψεις τους για την αλλαγή των σύγχρονων κοινωνιών αναφορικά με τις σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων, αλλά και τη σχέση μεταξύ των μελών της οικογένειας.

Οι γυναίκες είναι τυχερές (απόσπασμα)

Το διήγημα του Αντόν Πάβλοβιτς Τσέχωφ (1860-1904), ο οποίος ήταν Ρώσος θεατρικός συγγραφέας και ένας από τους μεγαλύτερους διηγηματογράφους της παγκόσμιας λογοτεχνίας

Ήταν στην κηδεία του στρατηγού Σπυράκη. Από όλες τις μεριές μαζευτόταν κόσμος στο σπίτι του νεκρού, η μπάντα έπαιζε στην αυλή πένθιμα εμβατήρια, στρατιωτικά παραγγέλματα αντηχούσαν. Μέσα στο μπουλούκι που κατηφόριζε βιαστικά να προλάβει τη νεκρική πομπή βρέθηκαν και οι δημόσιοι υπάλληλοι Κολοκυθόπουλος και Καραμούζας με τις γυναίκες τους.

-Απαγορεύεται, κύριοι! Τους σταμάτησε στο σύρμα ο υπαστυνόμος, ένας τύπος με συμπαθητική φυσιογνωμία. Α-πα-γο-ρεύ-εται!...Πιο πίσω, σας παρακαλώ! Έχω διαταγή, κύριοι! Πιο πίσω, παρακαλώ!... Οι κυρίες μπορούν να περάσουν ... παρακαλώ, κυρία μου...εσείς κύριοι ... πιο πίσω, παρακαλώ!

Οι κυρίες Κολοκυθοπούλου και Καραμούζα κατακοκκίνισαν μπροστά στην αναπάντεχη ευγένεια του υπαστυνόμου και προχώρησαν γλιστρώντας ανάμεσα σε δυο χωροφύλακες.[...]

-Τα κατάφεραν να περάσουν! Είπε ο Κολοκυθόπουλος παρακολουθώντας με ζήλια, με μίσος θα 'λεγε κανείς, τις δυο σιλουέτες που απομακρύνονταν στο βάθος του δρόμου. Μα το θεό, έχουν τύχη οι καρακάξες! Οι άντρες δε βλέπουν ποτέ τέτοια προνόμια, όπως η αφεντιά τους. Και τι σπουδαίο έχουν οι δικές μας οι γυναίκες; Εδώ που τα λέμε είναι συνηθισμένα θηλυκά, μυαλά καθυστερημένα. Και μ' όλα αυτά, φίλε μου, τις αφήνουν και περνάνε. Εσύ όμως και γω, Σύμβουλοι της Επικρατείας να γίνουμε δε θα 'χουμε τέτοια τύχη. [...]

Τι, να τα λέμε τώρα; Οι γυναίκες παντού και πάντα τύχη. Ούτε φαντάροι πάνε, ούτε πληρώνουν στους χορούς. Και ο νόμος δεν προβλέπει για δαύτες σωματική τιμωρία. Και όλα αυτά γιατί, πες μου να χαρείς. Ένα κοριτσόπουλο αφήνει να του πέσει το μαντηλάκι και σκύβουμε να το μαζέψουμε. Μπαίνει κάπου και σηκωνόμαστε να του παραχωρήσουμε τη θέση μας. Φεύγει; Χαιρετούρες, ξεπροβοδίσματα. Και έπειτα μου μιλάς για σταδιοδρομία! Για να γίνεις Σύμβουλος της Επικρατείας, να πούμε, πρέπει να δουλέψεις σαν σκύλος μια ολόκληρη ζωή. Και αυτό το κοριτσόπουλο, χραπ! Σε μισή ώρα κουκουλώνει ένα Σύμβουλο Επικρατείας. Και να το, σου γίνεται αμέσως προσωπικότητα. [...]

Ποιες στερεότυπες αντιλήψεις σε βάρος των γυναικών διατυπώνονται στο Κείμενο και ποια συναισθήματα ή σκέψεις σου προκαλούν;

Στερεότυπες αντιλήψεις σε βάρος των γυναικών που διατυπώνονται στο κείμενο:

- «Οι άντρες δε βλέπουν ποτέ τέτοια προνόμια, όπως η αφεντιά τους. Και τι σπουδαίο έχουν οι δικές μας οι γυναίκες; Εδώ που τα λέμε είναι συνηθισμένα θηλυκά, μυαλά καθυστερημένα.» Είναι γυναίκες άρα δεν έχουν μυαλό - υποτίμηση και υποβάθμιση της γυναικείας νοημοσύνης και οντότητας.
- «Οι γυναίκες παντού και πάντα τύχη. Ούτε φαντάροι πάνε, ούτε πληρώνουν στους χορούς.» «Σε μισή ώρα κουκουλώνει ένα Σύμβουλο Επικρατείας. Και νάτο, σου γίνεται αμέσως προσωπικότητα.» Οι γυναίκες αποκτούν προνόμια και απολαμβάνουν ευνοϊκή μεταχείριση με αθέμιτα μέσα, εξαιτίας της γοητείας τους και της ευαίσθητης γυναικείας φύσης τους - άποψη υποτιμητική και προσβλητική.

Ποια συναισθήματα ή σκέψεις προκαλούν:

- Θλίψη – η κοινωνική συμπίεση των δύο φύλων δεν έχει ισορροπία εξαιτίας των στερεοτύπων.
- Έμφυλες διακρίσεις- κυρίαρχος ο λόγος των ανδρών – διαιώνιση των διακρίσεων – εσωτερίκευση αυτών των διακρίσεων από τις γυναίκες- αρνητική αυτοεικόνα.

Μαργαρίτα Περδικάρη

Απόσπασμα από το ομώνυμο διήγημα στο «Το τέλος της μικρής μας πόλης» του Δημήτρη Χατζή

Όταν οι Γερμανοί την τουφέκισαν, στις αρχές του καλοκαιριού του 1944, λίγο πριν την απελευθέρωση, η Μαργαρίτα δεν είχε πατήσει ακόμα τα είκοσι χρόνια της. Το λιγνό κορμί της βάσταξε μ' απίστευτη αντοχή όλες τις κακουχίες της φυλακής, το στόμα της έμεινε κλεισμένο σ' όλα τα μαρτύρια που μαθεύτηκε πώς της κάνανε. Και στάθηκε μπροστά στο απόσπασμα χαμογελώντας το πικρό χαμόγελο της οικογένειας των Περδικάρηδων. Αυτό το τελευταίο για το χαμόγελο το 'πε ο παπάς, που με την απαραίτητη παρουσία του στις θανατικές εκτελέσεις, επικυρώνει, σ' όνομα του Καίσαρος, την απόδοση της ψυχής στο Θεό. Ο ίδιος είπε πως, όταν σήκωσαν τα ντουφέκια, η μικρή Μαργαρίτα κούνησε το χέρι της κ' είπε ένα ακατανόητο καληνύχτα, μάλιστα δεν είπε καληνύχτα, είπε ακριβώς – «καληνύχτα ντε...».

Είταν η πρώτη γυναίκα στη δική μας πόλη που πέθαινε με τέτοιον τρόπο. Ως τα τότες οι γυναίκες εκεί ξέρανε μόνο να πεθαίνουν αμίλητες στο κρεβάτι ή το στρώμα τους απ' αρρώστιες κι από γεράματα, πεθαίνανε πάνω στη γέννα ή τη λεχωνιά τους, από το μαράζι της φτώχειας, της κακής παντριάς ή της ξενητιάς των αντρών τους – τέτοια πράγματα π' ο καθένας τα βρίσκει πολύ φυσικά. Αν πεις και για τις γυναίκες από το δικό της το σόι, οι γυναίκες των Περδικάρηδων πέθαιναν από γεροντοχτικιό, από κρίσεις νευρικές και καρδιακές – γεροντοκόρες το πλείστον. Τελευταία στο σόι τους η Μαργαρίτα πέθανε κι αυτή ανυμέναια*.

**ανυμέναια: ανύπαντρη*

Σε 100-150 λέξεις να σκιαγραφήσεις την προσωπικότητα της Μαργαρίτας Περδικάρη, αντλώντας στοιχεία από το κείμενο. Ποιες σκέψεις σου γεννιούνται διαβάζοντας την ιστορία της νεαρής αυτής γυναίκας, λαμβάνοντας υπόψη το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο μεγάλωσε;

Η Μαργαρίτα Περδικάρη παρουσιάζεται ως μία γενναία νεαρή γυναίκα, η οποία δε δειλιάζει όχι μόνο να οργανωθεί στην αντίσταση ενάντια στην Γερμανική κατοχή αλλά και να σταθεί χαμογελαστή απέναντι στο εκτελεστικό απόσπασμα («στάθηκε μπροστά στο απόσπασμα χαμογελώντας το πικρό χαμόγελο της οικογένειας των Περδικάρηδων»), απευθύνοντας του ακόμη κι έναν ειρωνικό χαιρετισμό («όταν σήκωσαν τα ντουφέκια, η μικρή Μαργαρίτα κούνησε το χέρι της κ' είπε ένα ακατανόητο καληνύχτα, μάλιστα δεν είπε καληνύχτα, είπε ακριβώς – «καληνύχτα ντε...»).

Άντεξε τα βασανιστήρια των κατακτητών, αλλά και τον εγκλεισμό της στην φυλακή με πείσμα και αυταπάρνηση, χωρίς να προδώσει τα ονόματα των συμπατριωτών της («*Το λιγνό κορμί της βάσταξε μ' άπίστευτη αντοχή όλες τις κακουχίες της φυλακής, το στόμα της έμεινε κλεισμένο σ' όλα τα μαρτύρια που μαθεύτηκε πώς της κάνανε.*»).

Στο δεύτερο υποερώτημα αξιολογείται η προσωπική ανταπόκριση του μαθητή στο κείμενο που διάβασε. Μπορεί να εκφράσει:

Προβληματισμό, καθώς η ηρωίδα είναι μια ανυπότακτη και ανεξάρτητη γυναίκα, η οποία δρα μέσα σε ένα κοινωνικό περιβάλλον που κρατούσε τις γυναίκες μέσα στο σπίτι, δέσμιες των συζύγων, των πατεράδων ή ακόμη και των άρρενων αδερφών τους, χωρίς αυτονομία και ελεύθερη βούληση («*Ός τα τότες οι γυναίκες εκεί ξέρανε μόνο να πεθαίνουν αμίλητες στο κρεβάτι ή το στρώμα τους απ' αρρώστιες κι από γεράματα, πεθαίνανε πάνω στη γέννα ή τη λεχωνιά τους, από το μαράζι της φτώχειας, της κακής παντριάς ή της ξενητιάς των αντρών τους*»).

Θαυμασμό, καθώς, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι γυναίκες, που έπαιρναν την πρωτοβουλία να διαφοροποιηθούν και να μην κάνουν πράγματα από εκείνα που «*ο καθένας τα βρίσκει πολύ φυσικά*», είχαν να αντιμετωπίσουν και την κοινωνική κατακραυγή.

Η Νασούλα ξέρει

Το κείμενο είναι απόσπασμα από το βιβλίο: Όταν κοιμούνται οι φίλοι μου, Πατάκης 2021 του Αύγουστου Κορτώ.

Η Νασούλα Δημούδη ξέρει γιατί τρώει ξύλο: γιατί αυτό της πρέπει.

Γιατί της πέφτει λάθος το αλάτι στο φαΐ. Γιατί ξεχνάει να ξεσκονίσει τα κουφώματα. Γιατί είναι αφηρημένη και χαζεύει σαν τον χάνο όταν της μιλάς. Γιατί, αντί να σιάχνεται σαν καθωσπρέπει κυρά, όταν βγαίνει απ' το σπίτι, πετιέται στον μανάβη με την παντόφλα και γελάει η γειτονιά. Γιατί μεγάλωσε πια, δεν είναι δροσερή παιδούλα – κοντεύει τα είκοσι εφτά!-, κι η αλλοτινή ομορφιά της ξεθωριάζει. Γιατί δεν ξέρει να επιβάλλει την τάξη στο ίδιο της το σπίτι. Γιατί είναι άχρηστη σαν μάννα, κι έχει κάνει τη Γιώτα, την κόρη της, σαν τα μούτρα της.

Ο κύρης της, ο Αλέκος – γκαραζιέρης με δικό του γκαράζ – ξέρει. Όπως της έχει πει χίλιες φορές: Στ' αμάξι ένα λάθος, ένα μπουλόνι που δεν έσφιξες καλά, ένα καπάκι που δε βίδωσες, μπορεί να σε σκοτώσει. Όλα έχουν τη θέση τους, κι όταν δεν είναι στη θέση τους, τι κάνεις; Τα αρπάζεις με το χέρι και τα συμμορφώνεις, τα βάζεις σε μια σειρά. Και το ίδιο ακριβώς πρέπει να κάνει ο άντρας, ο αφέντης του σπιτιού, όταν το νοικοκυριό κι η φαμίλια του δεν είναι σε σειρά.

Να σχολιάσεις την κατάσταση την οποία βιώνει η Νασούλα (μονάδες 10) και να εκφράσεις τα συναισθήματα που σου προκάλεσε η ανάγνωση του (μονάδες 5). Να αναπτύξεις την ερμηνεία σου σε 100-150 λέξεις.

Ο/Η μαθητής/τρια μπορεί να στηριχτεί στα δεδομένα του κειμένου και να υποστηρίξει πως:

- Η Νασούλα είναι θύμα ενδοοικογενειακής βίας και φαίνεται πως μέσα της θεωρεί αυτό που της συμβαίνει σωστό και δικαιολογημένο («γιατί αυτό της πρέπει»).
- Υιοθετεί τον τρόπο σκέψης του θύτη – συζύγου της – και ενοχοποιεί τον εαυτό της, τα λάθη και τις ανεπάρκειές της («της πέφτει λάθος το αλάτι... ξεχνάει να ξεσκονίσει... είναι αφηρημένη... μεγάλωσε πια, δεν είναι δροσερή παιδούλα... κι η αλλοτινή ομορφιά της ξεθωριάζει... είναι άχρηστη σαν μάννα, κι έχει κάνει τη Γιώτα, την κόρη της, σαν τα μούτρα της»).
- Αυτοπροσδιορίζεται με βάση τα «πιστεύω» του άντρα της και τον δικαιολογεί απόλυτα, καθώς ο ρόλος του είναι να την «συμμορφώνει», όπως κάνει και με τα υπόλοιπα «εργαλεία» στη δουλειά του («τα αρπάζεις με το χέρι και τα συμμορφώνεις»)

Θετικά αξιολογείται η προσωπική ανταπόκριση του μαθητή στο κείμενο που διάβασε. Μπορεί να δηλώσει πως νιώθει θυμό, αγανάκτηση ή ακόμη κι έντονο προβληματισμό για τέτοιου είδους καταστάσεις, τις οποίες συχνά οι γυναίκες αποδέχονται χωρίς αντίδραση. Μπορεί να εκφράσει την επιθυμία του να κινητοποιηθεί και να αναλάβει δράση, προκειμένου να εξαλειφθεί το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας και των στερεοτυπικών αντιλήψεων για τον ρόλο των δύο φύλων.

Αιμιλιανός Μονάη, Αλεξανδρείς, 628-655 μ.Χ.

Το ποίημα είναι του Κωνσταντίνου Καβάφη (1863 – 1933)

Με λόγια, με φυσιογνωμία, και με τρόπους

μια εξαίρετη θα κάμω πανοπλία·

και θ' αντικρύζω έτσι τους κακούς ανθρώπους

χωρίς να έχω φόβον ή αδυναμία.

Θα θέλουν να με βλάψουν. Αλλά δεν θα ξέρει
κανείς απ' όσους θα με πλησιάζουν
πού κείνται¹ η² πληγές μου, τα τρωτά μου μέρη,
κάτω από τα ψεύδη που θα με σκεπάζουν. —

Ρήματα³ της καυχήσεως του Αιμιλιανού Μονάη.
Άραγε να 'καμε ποτέ την πανοπλία αυτή;
Εν πάση περιπτώσει, δεν την φόρεσε πολύ.
Είκοσι επτά χρονώ, στην Σικελία πέθανε.

Να ερμηνεύσεις την επιθυμία του ποιητικού υποκειμένου εστιάζοντας στον συμβολισμό της «πανοπλίας». Πιστεύεις ότι το ποίημα έχει επίκαιρο χαρακτήρα, αν και έχει γραφτεί πολλά χρόνια πρωτότερα; Να αναπτύξεις την ερμηνεία σου σε 120-150 λέξεις.

Στο ποίημα ο Κωνσταντίνος Καβάφης αναφέρεται στην επιθυμία ενός νεαρού, του Αιμιλιανού Μονάη (μάλλον φανταστικού προσώπου, που μπορεί να εκφράζει τον καθένα μας) να υιοθετήσει μια τελείως διαφορετική συμπεριφορά και προσωπικότητα από αυτή που έχει στην πραγματικότητα, προκειμένου να ξεγελάσει τους κακόβουλους ανθρώπους και να κρύψει τις αδυναμίες και τα τρωτά σημεία του χαρακτήρα του. Προφανώς ο νέος είναι ευαίσθητος και φοβάται ότι η ευαισθησία του θα γίνει αιτία κακόβουλης κριτικής ή εκμετάλλευσης. Γι' αυτό επιθυμεί να δημιουργήσει μια «πανοπλία» που θα αποτελείται από λόγια, φυσιογνωμία και τρόπους. Είναι φανερό ότι η πανοπλία συμβολίζει το «προσωπείο του σκληρού και απρόσιτου» που επιθυμεί το ποιητικό υποκείμενο να κατασκευάσει, για να μην είναι ευάλωτο.

Το θέμα του ποιήματος εξακολουθεί να είναι επίκαιρο, αφού ειδικά στην εποχή μας οι άνθρωποι για διάφορους λόγους υιοθετούν ένα «προσωπείο», ένα χαρακτήρα διαφορετικό από αυτόν που έχουν είτε για να επωφεληθούν οικονομικά είτε για να προφυλαχθούν από τις κακές προθέσεις των άλλων.

Στο ποίημα παρατηρούμε στις δύο πρώτες stroφές τη χρήση του πρώτου ενικού ρηματικού προσώπου και στην τελευταία stroφή το τρίτο ενικό ρηματικό πρόσωπο. Τι πετυχαίνει, κατά τη γνώμη σου, με αυτή τη γλωσσική επιλογή ο ποιητής;

Στις δύο πρώτες stroφές του ποιήματος ο Κων/νος Καβάφης επιλέγει το πρώτο ενικό ρηματικό πρόσωπο, για να αποδώσει με πιο άμεσο και εκφραστικό τρόπο, με τη μορφή του εσωτερικού μονόλογου, τις σκέψεις του Αιμιλιανού Μονάη από την Αλεξάνδρεια. Αντίθετα, στην τρίτη stroφή ο τόνος του ποιήματος αλλάζει με την παράλληλη διαφοροποίηση του ρηματικού προσώπου. Είναι φανερό πλέον ότι αυτός που παίρνει τον λόγο είναι ο ποιητής, ο οποίος σχολιάζει με ελαφρά ειρωνεία την αρχική αισιοδοξία του ποιητικού υποκειμένου να δημιουργήσει ένα «σκληρό», σιδερόφρακτο προσωπείο, για να είναι σε θέση να αντιμετωπίζει αποτελεσματικότερα τους κακούς ανθρώπους. Η ειρωνεία αποτυπώνεται με την ερώτηση που διατυπώνει και την απάντηση ότι λόγω θανάτου σε μικρή ηλικία δεν μπόρεσε τελικά ο Αιμιλιανός να κρατήσει για πολύ αυτό το προσωπείο.

Με την εναλλαγή των δύο ρηματικών προσώπων στο ποίημα ο Καβάφης πετυχαίνει να στήσει ένα σκηνικό στο οποίο με τη μορφή θεατρικού μονόλογου πρωταγωνιστεί ένα μάλλον φανταστικό πρόσωπο και στο τέλος η σκηνή κλείνει με τα σχόλια και τις παρατηρήσεις του ίδιου (που είναι ο σκηνοθέτης), σε τρίτο ρηματικό πρόσωπο. Ο ποιητής δίνει με αυτό τον emphaticό τρόπο την απάντησή του σε όσους θέλουν να υποδυθούν έναν διαφορετικό εαυτό από αυτόν που πραγματικά έχουν.

1 βρίσκονται

2 οι (από τις γνωστές σκόπιμες ανορθογραφίες του Καβάφη)

3 Λόγια

Το γέλιο σου

Το απόσπασμα ανήκει στην ποιητική συλλογή «Οι στίχοι του καπετάνιου» του Χιλιανού ποιητή Pablo Neruda.

Πάρε μου το ψωμί, αν θέλεις,
πάρε μου τον αέρα, αλλά
μη μου παίρνεις το γέλιο σου.

Μη μου παίρνεις το ρόδο,
τη βρύση που σταλάζει,
το νερό που άξαφνα
σκάει μες στη χαρά σου,
το ασημένιο κύμα
το ξαφνικό που σε γεννάει.

Η πάλη μου είναι σκληρή και γυρίζω
με τα μάτια κουρασμένα
έχοντας δει φορές
τη γη που δεν αλλάζει,
μα μπαίνοντας το γέλιο σου
στον ουρανό ανεβαίνει ψάχνοντάς με
κι όλες ανοίγει για μένα
τις πόρτες της ζωής σου.

Αγάπη μου, την ώρα
την πιο σκοτεινή ανθίζει
το γέλιο σου, κι αν ξαφνικά
βλέπεις πως το αίμα μου λεκιάζει
τις πέτρες του δρόμου,
γέλα, γιατί το γέλιο σου
θα είναι για τα χέρια μου
σαν δροσερό σπαθί.

Πώς ερμηνεύεις τις ιδιότητες που αποδίδει το ποιητικό υποκείμενο στο γέλιο της αγαπημένης του (μονάδες 10); Ποια συναισθήματα σου δημιουργήσε η ανάγνωση του ποιήματος και γιατί (μονάδες 5); Να αναπτύξεις την απάντησή σου σε 100-150 λέξεις.

Θετικά αξιολογείται η προσπάθεια του/της μαθητή/-τριας να αναδείξει μέσα από την απάντησή του/της κάποια από τις παρακάτω ιδιότητες που αποδίδονται από το ποιητικό υποκείμενο στο γέλιο της αγαπημένης του:

-το γέλιο της αγαπημένης του είναι ζωτικής σημασίας για το ποιητικό υποκείμενο, απαραίτητο για την επιβίωσή του, σημαντικότερο και από την τροφή και τον αέρα (Πάρε μου το ψωμί, αν θέλεις, /πάρε μου τον αέρα, /αλλά μη μου παίρνεις το γέλιο σου.),

-ομορφαίνει απρόσμενα την κάθε στιγμή (το ρόδο/άξαφνα σκάει / το ασημένιο κύμα το ξαφνικό),

-δίνει στο ποιητικό υποκείμενο τη δύναμη να αγωνιστεί και να αντεπεξέλθει στις δυσκολίες της ζωής, χαρίζει νόημα στη ζωή του (Η πάλη μου είναι σκληρή και γυρίζω με τα μάτια κουρασμένα /κι αν ξαφνικά βλέπεις πως το αίμα μου λεκιάζει τις πέτρες του δρόμου, γέλα, γιατί το γέλιο σου θα είναι για τα χέρια μου σαν δροσερό σπαθί κ.ά.).

Ανάλογα με τον βαθμό πρόσληψης του ποιήματος, ο/η μαθητής/-τρια μπορεί να εκφράσει την προσωπική του/της τοποθέτηση σε επίπεδο συναισθημάτων που δημιουργήθηκαν από την ανάγνωση.

Οι ράθυμοι [=τεμπέληδες, βαριεστημένοι]

Ποίημα του Πωλ Βερλαίν, μεταφρασμένο από τον Κ. Καρυωτάκη

—Μπα! Και η μοίρα μας έγινε πεζή.

Αν θέλετε, πεθαίνουμε μαζί;

—Σπανία η πρόταση, ορισμένως.

—Ωραίο το σπάνιο. Λοιπόν εμπρός.
Ο τόπος θαυμάσιος και ο καιρός.
—Χι! χι! χι! Απογοητευμένος!

—Ίσως. Αλλά προπάντων εραστής
άψογος. Ανέκαθεν ιδεαλιστής.
Να πεθάνουμε τώρα ελάτε.

—Περσότερο ειρωνεύεστε, θαρρώ,
παρά όσο κάνετε τον τρυφερό.
Πάψετε, κύριε, αν αγαπάτε.

Έτσι το βράδυ κείνο απάνω στη
χλόη, και στ' άνθη απάνω καθιστοί,
δυο περίεργοι ερωτευμένοι

αναβάλανε τέτοιο ζηλευτό
θάνατο, κι απομείνανε γι' αυτό
—χι! χι! χι!— καταγοητευμένοι.

• **Να σχολιάσεις τη θέση που παίρνει το ποιητικό υποκείμενο απέναντι στις προθέσεις και τις πράξεις των δύο ερωτευμένων. Συμφωνείς με τη στάση τους ή όχι και γιατί;**

Το ποιητικό υποκείμενο υιοθετεί ειρωνική στάση απέναντι στις προθέσεις και τις πράξεις των δύο «περίεργων ερωτευμένων» (στ. 16), όπως προκύπτει αφενός από το οξύμωρο των εννοιών στους στ. 17-18 («αναβάλανε» και «ζηλευτό θάνατο») και αφετέρου από το καταληκτικό εμφατικό επίθετο (στ. 19 «καταγοητευμένοι»), αλλά κυρίως από τη γραπτή απόδοση του γέλιου – χι χι – στον τελευταίο στίχο – ο σαρκασμός του ποιητικού υποκειμένου γίνεται εύκολα αντιληπτός στο σημείο αυτό από τον αναγνώστη. Φαίνεται να τους προσάπτει ότι δεν είναι σοβαροί στις προθέσεις τους, οι οποίες απέχουν πάρα πολύ από τις πραγματικές τους πράξεις και συμπεριφορές.

Γενικά, από την αρχή του ποιήματος δημιουργείται ένα κλίμα αλλόκοτα φαιδρό, όπου θίγονται με απρόσμενα ελαφρύ τρόπο σοβαρότατα θέματα. Παρουσιάζεται ένας διάλογος μεταξύ δύο ερωτευμένων, οι οποίοι «παίζουν» με την προοπτική του κοινού τους θανάτου (προτρεπτική υποτακτική και προστακτική στον στ. 9: «*Να πεθάνουμε τώρα, ελάτε*») και αυτό το κάνουν από ανία ή / και αντίδραση απέναντι στην πεζότητα της ζωής τους (στ. 1: «*Και η μοίρα μας έγινε πεζή*») ή ως επίδειξη παράδοξου στυλ, όπως ήταν η μόδα στην ανώτερη κοινωνική τάξη των αρχών του 20ού αιώνα (προσοχή στους στίχους 8 και 12: από την επιλογή των επιθέτων (*άψογος, ανέκαθεν ιδεαλιστής*) και των προτρεπτικών εκφράσεων (*πάψετε, κύριε, αν αγαπάτε*) γίνεται φανερό η κοινωνική προέλευση του ζευγαριού των ερωτευμένων). Πάνω σε αυτή την περίεργη φαιδρότητα στηρίζει το ποιητικό υποκείμενο τη δική του σαρκαστική στάση στους τελευταίους 6 στίχους του ποιήματος (προσοχή στην εναλλαγή του β' πληθυντικού προσώπου του διαλόγου με το γ' πληθυντικό των 6 τελευταίων στίχων, στους οποίους σχολιάζει το ποιητικό υποκείμενο).

Οπωσδήποτε ο σύγχρονος αναγνώστης στέκεται κριτικά απέναντι στην άρνηση αυτή της ζωής και του καθημερινού αγώνα για την υλοποίηση των στόχων και των επιθυμιών του, παρόλο που δεν μπορεί παρά να θαυμάσει την αλλόκοτα φαιδρή ατμόσφαιρα και τη λεπτή ισορροπία μεταξύ χιούμορ και ειρωνείας που διέπουν το κείμενο. Σε κάθε περίπτωση, οι μαθητές / οι μαθήτριες μπορούν και πρέπει να αναπτύξουν ελεύθερα την άποψή τους, ανάλογα με τον παραστατικό τους κύκλο και τα βιώματά τους.

15.42. ΣΤΑΘΜΟΣ ΒΙΚΤΩΡΙΑ. Το τρένο με κατεύθυνση τον Πειραιά φθάνει σε δύο λεπτά. Η πλατφόρμα γεμίζει κόσμο. Στέκεται κοντά στην κίτρινη γραμμή. Οι μύτες των παπουτσιών της μόλις που την αγγίζουν. Περιμένει το τρένο της επιστροφής. Δεν κοιτάζει το ρολόι, είναι σίγουρη πως θα 'ρθει στην ώρα του. Το ίδιο συμβαίνει είκοσι χρόνια τώρα χωρίς καμιά εξαίρεση. Κάθε εργάσιμη στις 15.40 βρίσκεται στο σταθμό.

Το τρένο φθάνει στην ώρα του. Οι πόρτες ανοίγουν. Κάθεται κοντά στο παράθυρο. [...] Κλείνει τα μάτια σφιχτά και προσπαθεί ν' αδειάσει τη σκέψη της προσηλώνοντας την προσοχή της στον ήχο του τρένου. [...] Όταν τα ξανανοίγει, το βλέμμα της συναντά το χαμόγελο ενός νεαρού που στέκεται στην απέναντι άκρη του βαγονιού. Κοιτάζει αμέσως αλλού προσπαθώντας να τον αποφύγει. Βυθίζεται ξανά σε σκέψεις χαζεύοντας έξω απ' το παράθυρο.

«Συγγνώμη, γνωριζόμαστε;» Μια φωνή σταθερή και θερμή έρχεται από τ' αριστερά της. Ανοίγει τα μάτια ξαφνιασμένη. Ο νεαρός από απέναντι κάθεται τώρα δίπλα της, διατρέχει με το βλέμμα του το πρόσωπό της και επαναλαμβάνει: «Γνωριζόμαστε;». «Σ' εμένα μιλάτε;» του απαντά ενοχλημένη. «Ναι, σας κοιτάζω εδώ και ώρα και προσπαθώ να θυμηθώ από πού σας ξέρω». Βρίσκει το κλισέ του συμπαθητικό, γιατί συνοδεύεται από το ίδιο εκείνο φιλικό χαμόγελο. [...] Καιρό είχαν να την κοιτάζουν έτσι στα μάτια. Το 'χει σχεδόν ξεχάσει. Πρέπει να 'ναι καμιά εικοσαριά χρόνια νεότερός της. Έχει την άνεση και την αυτοπεποίθηση της νεότητας.

Ανοίγει την τσάντα του και τής προσφέρει ένα λουλούδι στο σχήμα της καμέλιας, φτιαγμένο από κόκκινο γκοφρέ χαρτί. «Τα φτιάχνω ο ίδιος». Δεύτερη έκπληξη. Μοιάζει με ταχυδακτυλουργικό κόλπο. Τολμά να τον κοιτάζει κατάματα. Βλέμμα ήρεμο στο χρώμα του μελιού. «Πολύ όμορφο! Ευχαριστώ» τού χαμογελά. Δεν ξέρει γιατί, αλλά θέλει να τολμήσει. «Ωραίο χαμόγελο! Πρέπει να χαμογελάτε συχνότερα». Κι άλλο κλισέ. Ακόμα κι αν είναι φάρσα, αρχίζει να το διασκεδάζει. [...] «Ναι, γιατί όχι;» Εξάλλου, έχουν ήδη φτάσει στον τερματικό σταθμό.

Οι πόρτες ανοίγουν. Βγαίνουν μαζί. Εκείνος την αγγίζει ελαφρά στην πλάτη δίνοντας την εντύπωση πως είναι ζευγάρι. Προχωρώντας προς την έξοδο αιφνιδιάζεται από μια παρέα τεσσάρων νεαρών που τούς κλείνουν το δρόμο χειροκροτώντας. Ο συνοδός της φαίνεται να ανταποδίδει τον ενθουσιασμό σηκώνοντας τα χέρια ψηλά σε στάση θριάμβου.

«Καλά, φίλε δεν παίζεσαι! Με τη σημερινή σου επιτυχία ανέβηκες επίπεδο στο «HUMAN CATCH»! Ο χρόνος που τερμάτισες ήταν καταπληκτικός!»

Χωρίς να ζητήσει εξηγήσεις, κατευθύνεται με βήμα αργό προς την έξοδο του σταθμού, όταν συνειδητοποιεί πως στο χέρι της κρατάει ακόμη το χάρτινο λουλούδι. Δεν το πετά. Το κρατά για να τής θυμίζει τί δεν πρέπει πια να περιμένει.

• Λαμβάνοντας υπόψη τον συμβολισμό που εμπεριέχεται στη φράση «χάρτινο λουλούδι» να παρουσιάσεις το μήνυμα που κατά την κρίση σου εκπέμπεται από το κείμενο. Γιατί η ηρωίδα αποφασίζει στο τέλος να το κρατήσει;

Το «χάρτινο λουλούδι» είναι κυρίως ένα τέχνασμα με το οποίο ο νεαρός της ιστορίας πλησιάζει την κοπέλα στο τρένο, τη φλερτάρει και την εντυπωσιάζει με την επινοητικότητά του. Το λουλούδι όμως δεν είναι πραγματικό, είναι ψεύτικο, φτιαγμένο από χαρτί, παρόμοιο με τα συναισθήματα του νεαρού για την κοπέλα: μια επινόηση για να κερδίσει στο παιχνίδι που έχουν σκαρώσει με τους φίλους του, και παίρνει την πρωτιά, γιατί την κατάφερε να πιστέψει στον «έρωτά» του σε πολύ μικρό χρόνο.

Παρά την εξαπάτηση πάντως, η κοπέλα δεν πετάει το λουλούδι, αν και νιώθει σίγουρα εντελώς αποκαρδιωμένη και απογοητευμένη από τους «ανθρώπους – παιδιά» που παριστάνουν τους άντρες. Το λουλούδι γι' αυτήν αποτελεί ένα ενθύμιο από μία «περιπέτεια» μέσα στο τρένο της επιστροφής, ένα – έστω και ψεύτικο – αναμνηστικό του ενδιαφέροντος που κάποιος άνδρας τής έδειξε, κάτι που τόσα χρόνια δεν το είχε νιώσει ποτέ στη μίζερη και μονότονη ζωή της. [Είναι μ' άλλα λόγια αυτό που ο Ίψεν χαρακτήρισε emphatic «ζωτικό ψεύδος» –που όλοι έχουμε ανάγκη στη ζωή μας].